

This eChok volume of
Deuteronomy
Volume 2

לע"נ גבריאל בן לאה ז"ל • נלב"ע י"ד ניסן תשס"ג

is Dedicated in loving memory of
Gabriel (Cabra) Bildirici

*by his wife Nina Bildirici
and his children & grandchildren*

Practical Law:

הלכה

Rambam, Laws of Blessings, Chapter 7

הרמב"ם הלכות ברכות פרק ז

(1) The Sages of Israel instituted many practices for a meal. All of them are [pertaining to] good manners. These are: When they enter for the meal, the most eminent among all of them washes his hands first. Afterwards, they enter and sit, reclining. The most eminent reclines at the head; the one who is second to him, below him. If there are three couches, the most eminent reclines at the head; the one who is second to him, above him; and the one who is third to him, below him. (2) The master of the house recites the blessing “Who brings forth

א מנהגות רבות נהגו חכמי ישראל בסעודה וכלן דרך ארץ. ואלו הן בשנכנסין לסעודה הגדול שבכלן נוטל את ידיו תחלה ואחר כך נכנסין ויושבין מסבין וגדול מסב בראש ושני לו למטה הימנו היו שם שלשה מטות גדול מסב בראש ושני לו למעלה הימנו ושלישי לו למטה הימנו: ב בעל הבית מברך המוציא ומשלים הברכה כך בוצע והאורח מברך ברכת המזון בדי שיברך לבעל הבית. ואם היו כלן בעלי הבית הגדול שבהן בוצע והוא מברך ברכת המזון:

bread, [— *hamotzi*]” and upon completion of the blessing proceeds to break bread. A guest recites the grace after the meal so that he can bless the master of the house. If all of them are masters of the house, the most eminent among them breaks bread, and he, himself, says the blessing after the meal.

HA'AZINU FOR THURSDAY**האזינו ליום חמישי**

TORAH

תורה

כיון בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד ה דמילוי הה אחרונה דשם ב"ן לקנות הארת רוח משבת הבאה

כב ארי קדום תקיף כאשא
נפק מקדמי ברגו ושצי עד
שאול עראית ואסף ארעא
ועלתה ושצית עד ספי
טוריא: כג אסף עליהון בישין

כב פִּי־אֵשׁ קָדַחַהּ בְּאִפִּי וּתְיַקֵּד עַד־שְׂאוֹל
תַּחֲתֵית וּתְאֹכַל אֶרֶץ וַיְבַלְהָ וּתְלַהֵט מוֹסְדֵי
הָרִים: כג אִסְפָּה עֲלֵימוּ רְעוֹת חֲצִי אֲכַלְהָ־

(22) For a fire blazes in My wrath, and burns to the lowest depths. It will consume the land and its produce, setting aflame the foundations of mountains.

RASHI

רש"י

(22) קדחה — means: *It blazes. And burns — within you, to the very foundation. It will consume the land and its produce — i.e., your land and its produce. Setting aflame [the foundations of mountains] — namely, Jerusalem, which has her foundations*

(כב) קדחה. בערה: ותיקד. בכם עד היסוד: ותאכל ארץ ויבלה. ארצכם ויבולה: ותלהט. את ירושלים, המיוסדת על ההרים, שנאמר "ירושלים הרים סביב לה": (כג) אספה עלימו רעות. אחבר רעה על רעה, לשון "ספו שנה על שנה".

set upon the mountains, as the verse says (Psalms 125:2): “Jerusalem is surrounded by mountains” (Sifrei 32:22). (23) אספה עלימו רעות — means: *I shall link evil upon evil. [This expression is] similar to the verse (Isaiah 29:1), “join (ספו) year upon year,” and (Deuteronomy 29:18), “add (ספות) the punishment of the unintentional sins,” and (Jeremiah 7:21), “Add (ספו)*

מִכְתְּשֵׁי אֲשָׁצִי בְּהוֹן: כַּד נְפִיחִי
כְּפֶן וְאֶכְוִלִי עוֹף וּכְתִישֵׁי רוּחִין
בְּיִשָּׁן וְשֵׁן חַיּוֹת בְּרָא אֲגָרִי
בְּהוֹן עִם חַמַּת תְּנִינְיָא דְזַחְלִין
בְּעַפְרָא: כַּה מְבָרָא תְּחַבֵּל

בָּם: כַּד מְזִי רַעֲב וּלְחַמֵּי רֶשֶׁף וְקָטַב מְרִירֵי
וְשֵׁן-בְּהֵמַת אֲשֶׁלַח-בָּם עִם-חַמַּת זַחְלִי
עַפְרָא: כַּה מְחוּץ תִּשְׁכַּל-חָרֵב וּמְחַדְרֵים

(23) I shall link evils upon them. I shall use up all My arrows on them. (24) They will sprout hair from famine, attacked by demons, excised by *meriri*. I shall cast the teeth of livestock upon them; with the venom of the creatures that slither in the dust. (25) Outside, the sword will kill your young boys and girls, suckling

RASHI

רש"י

your burnt-offerings to your sacrifices. Another explanation: אספה: It means, I shall consume. This is similar to the verse (Genesis 19:15), "lest you be consumed (תספה) [thus, our verse here would mean: "I shall consume them with evils"]. — *means: I shall use up all My arrows on them [i.e., until there are no arrows left, as it were]. This curse, according to [the usual way] retribution [is expressed, is really an implied] blessing, namely: [God says,] "My arrows may come to an end, but Israel will not come to an end [i.e. they will never be exterminated]."* (Sifrei 32:23). (24) *מזי רעב — Onkelos translates this as: "swollen from famine." But I have no convincing proof from Scripture for this translation. Now, in the*

"ספות הרודה". "עלותיכם ספו על זבחיכם". דבר אחר, "אספה", אכלה, כמו "פן תספה": חצי אכלה בם. כל חצי אשלים בהם, וקללה זו לפי הפרענות, לברכה היא, חצי כלים, והם אינם כלים: (כד) מזי רעב. אונקלוס תרגם "נפיהי כפן", ואין לי עד מוכיח עליו. ומשמו של רבי משה הדרשן מטולוש"א שמעתי, שעירי רעב, אדם כחוש, מגדל שער על בשרו: מזי. לשון ארמי שער מזיא, דהוה מהפך במזיא: ולחמי רשא. השדים נלחמו בהם, שנאמר "ובני רשא יגביהו עוף והם שדים": וקטב מרירי. וכריתות שד ששמו מרירי: קטב. בריתה, כמו "אהי קטבך שאול": ושן בהמת. מעשה היה, והיו הרחלים נושכין וממיתין: חמת זחלי עפר. ארס נחשים, המהלכים על גחונם על העפר, כמים הזוחלים על הארץ. זחילה, לשון מרוצת המים על העפר, וכן כל מרוצת דבר המשפשא על

the name of Rabbi Moshe Hadarshan of Toulouse, I have heard that the expression מזי רעב is equivalent to שעריר רעב, "the hairs of famine," for an emaciated person grows hair on his skin. [And indeed,] the term מזיא means hair in Aramaic, as in the phrase (see Megillah 18a): דהוה מהפך במזיא, meaning "turning over his hair." — means: Demons will fight (לחם) against them, as the verse says (Job 5:7): "and the בני רשא fly upwards" — these are the demons. מרירי — means: And excision caused by the demon whose name is מרירי — means: [Destruction by] excision. Similar to this is the verse (Hosea 13:14), "O Sheol, your destruction (קטבך)!" [I shall cast] the teeth of livestock [upon them] — It indeed once happened that sheep were biting people to death (Sifrei 32:24). חמת זחלי עפר — means: The venom of snakes, which crawl on their bellies on the dust (Sifrei 32:24). [They crawl] just like the water flows [and slithers] (זחל) upon the ground. The word זחילה denotes the slithering action of water upon the dust [of the ground], and similarly the way anything slithers and

חֲרָבָא וּמִתּוֹנֵיָא חֲרָגַת מוֹתָא
אָף עוֹלְמִיּהוֹן אָף עוֹלְמִתְהוֹן
יִנְקִיּהוֹן עִם אָנֶשׁ סְבִיּהוֹן:
כּוֹ אֲמַרִית יְחוּל רוּגְזֵי עֲלִיּהוֹן

אִימָה גַם־בַּחוּר גַם־בְּתוֹלָה יוֹנֵק עִם־אִישׁ
שִׁיבָה: כּוֹ אֲמַרְתִּי אֶפְאִיֵהֶם אֲשֶׁבִיתָהּ

babes and venerable elders; and you will experience terror inside of you. (26) I said that I would make an end of them, eradicate their remembrance

RASHI

shuffles across the ground to move along [is described as] [זחילה]. (25) **Outside, the sword will kill ... — meaning:** “Outside the city, the sword of hostile troops will kill ...”. **And you will experience terror inside of you** — *When you flee, escaping from the sword, the inner recesses (חדרים) of your heart will pound within you out of terror, and you will gradually die from this (Sifrei 32:25). Another explanation [of ומחדרים אימה]:* Within your house, there will be the terror of [impending] fear of plague, as the verse says (Jeremiah 9:20), “For death has come up into our windows.” Onkelos translates this in the same way. Another explanation of מחוץ תשכל חרב — [They will be killed by the sword] on account of that which they perpetrated in the streets (חוצות), as the verse says (Jeremiah

11:13), “Corresponding to the number of streets in Jerusalem, you set up altars to the shameful thing.” [And along the same lines.] **ומחדרים אימה** means: *On account of that which they perpetrated in the innermost chambers of their houses, as the verse says (Ezekiel 8:12), “[Have you seen] what the elders of the house of Israel are doing in the dark, [and] each man in his idol chambers?” (Sifrei 32:25)* (26) **אמרתי אפאיהם** — means: *I said in my heart, “I shall make and end (אפאה) of them.” One may also explain אפאיהם to mean: I would make them as פאה [the corners of one's field which are left as ownerless for the poor to collect], i.e., I shall cast them as ownerless. We find an illustration of the expression [used like this] in [the time of] Ezra (see Nehemiah 9:22), “And You gave them kingdoms and peoples, and You set apportioned to them as פאה” — i.e., as ownerless. Menachem [ben Saruk] has also explained it in this way. Others, however, explain the expression according to the rendition in the Targum: My wrath (אף) will fall upon them [thereby assuming that the word אפאיהם stems from the root אף, anger]. But this is not correct, for if this was so, our verse here should have written: אאפאיהם [with two alefs], one alef to serve [as the pronominal prefix for “I shall,”] and the other alef as*

רש"י

העפר והולך: (כה) מחוץ תשכל חרב. מחוץ לעיר, תשכלם חרב גיסות: ומחדרים אימה. כשבורח ונמלט מן החרב, חדרי לבבו נוקפים עליו מחמת אימה, והוא מת והולך בה. דבר אחר, “ומחדרים אימה” בבית תהיה אימת דבר כמה שנאמר, “כי עלה מות בחלונינו”, וכן תרגם אונקלוס. דבר אחר, “מחוץ תשכל חרב”, על מה שעשו בחוצות, שנאמר “ומספר חצות ירושלים שמתם מזבחות לבשת”: ומחדרים אימה. על מה שעשו בחדרי חדרים, שנאמר “אשר זקני בית ישראל עשים בחשך איש בחדרי משכיתו”: (כו) אמרתי אפאיהם. אמרתי בלבי אפאה אותם. ויש לפרש “אפאיהם”, אשיתם פאה, להשליכם מעלי הפקר, ודוגמתו מצינו בעזרא “ותתן להם ממלכות ועממים ותחלקם לפאה” להפקר, וכן חברו מנחם, ויש פותרים אותו בתרגומו, “יחול רוגזי עליהון”, ולא יתכן, שאם בן היה לו לכתוב אאפאיהם, אחת

וְאַשְׁצִנּוּן אֶבְטַל מִבְּנֵי אֲנָשָׁא
דְּוִכְרֵיהוֹן:

מֵאַנּוּשׁ זְכָרִים:

from mankind.

RASHI

a root letter, as in the word (Isaiah 45:5), אֲאֹרֶךְ, "I have girded you;" and (Job 16:5), "I would strengthen you (אֲאֹמְצֶכֶם) with my mouth." Moreover [apart from the problem explained now, if one claims that the meaning of the word אֲפֵיִהֶם is simply a verb form of the word אָף, anger, there is an additional

problem]: The alef in the middle of the word אֲפֵיִהֶם is not correct there. [Thus, we can see that Onkelos, in rendering his translation here, could not have meant that the word is simply a form of the stem אָף. So how does he justify this translation?] Onkelos translated this expression in accordance with the explanation of the beraita [a talmudic source not included in the canon of the Mishnah], which is taught in Sifrei (32:26). This beraita splits the word אֲפֵיִהֶם into three separate words, to read: אָף אֵי הֵם, which has the meaning, "I said in My anger (אָף) that I would make them as if they were naughty," so that those who behold them would say about them, Where are they (אֵי הֵם)?!

רש"י

לְשִׁמוּשׁ, וְאַחַת לִיטוּד, כְּמוֹ "אֲאֹרֶךְ" "אֲאֹמְצֶכֶם" כְּמוֹ פִי" וְהֵא' הַתִּיכּוּנָה אֵינָה רְאוּיָה בּו כְּלָל. וְאוּנְקֵלוֹס תְּרַגְּם אַחַר לְשׁוֹן הַבְּרִיתָא הַשְּׁנוּיָה בְּסִפְרֵי הַחוּלְקֵת תְּבָה זֹ לְג' תְּבוּת אֲמֵרְתִי אָף אֵי הֵם, אֲמֵרְתִי בְּאִפִּי, אֲתַנֵּם כְּאֵלוֹ אֵינֶם, שִׁיאֲמָרוּ רוּאֵיהֶם עֲלֵיהֶם אֵיִה הֵם:

PROPHETS II Samuel 22

נְבִיאִים שְׁמוּאֵל ב פֶּרֶק כ

כּב אֲרִי נְטַרִית אֹרְחָן דְּתִקְנָן
קָדָם יי וְלֹא הִלִּכִית בְּרִשְׁע
קָדָם אֱלֹהִי: כּג אֲרִי כָּל דִּינוּהִי
גִלְן לְקַבְּלִי לְמַעַבְדֵּהוֹן וּקְיִמוּהִי
לֹא עֲדִית מְנַהוֹן: כּד וְהוּיִת
שְׁלִים בְּדַחְלֵתִיה וְהוּיִת נְטַר
נַפְשִׁי מְחוּבִין: כּה וְאֵתִיב יי לִי כְּזוֹתִי כְּבִירוּתִי קָדָם מִימְרִיה: כּו עִם אֲבָרְהָם דְּאֲשַׁתְּכַח חֲסִיד קְדָמָךְ

כּב כִּי שְׁמֵרְתִי דְרַכִּי יְדוּה וְלֹא רִשְׁעֵתִי מֵאֱלֹהִי:
כּג כִּי כָל־מִשְׁפָּטוֹ לְנַגְדִי וְחֻקֵּי לֹא־אֲסוּר מִמֶּנָּה:
כּד וְאֱהִיה תָּמִים לוֹ וְאֲשַׁתְּמֶרָה מֵעוֹנִי: כּה וַיֵּשֶׁב
יְדוּה לִי כְּצַדִּיקִי כְּבָרִי לְנַגֵּד עֵינָיו: כּו עִם־חֲסִיד

(22) For I have kept the ways of the Lord, and have not wickedly [departed] from my God. (23) For all His ordinances were before me; and as for His statutes, I did not depart from them. (24) And I was single-hearted toward Him, and I guarded myself from my iniquity. (25) Therefore has the Lord recompensed me according to my righteousness, according to my pureness in His eyes. (26) With the pious,

RASHI

רש"י

(26) With the pious [show piety], the perfect [...], — Corresponding to the three

(כו) עִם חֲסִיד ... תָּמִים. נָגַד שְׁלֹשָׁה אָבוֹת שְׁשִׁלֵּם

תַּתְּחַסֵּד עִם־גִּבּוֹר תָּמִים תִּתְּמָם:

בְּכֵן אֲסִיְתָא לְמַעַבְד חֲסָדָא
עִם זְרַעֲיָה יִצְחָק דְּהוּה שְׁלִים

בְּדַחֲלִתְךָ בְּכֵן אֲשַׁלְּמָתָא מִימַר רַעוּתְךָ לְמַעַבְד עֲמָה:

show piety, with the perfect strong one, deal perfectly.

RASHI

רש"י

*forefathers, for the Holy One, blessed
be He, gave the reward of their righteousness*

הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא גָּמוּל צְדָקָתָם לְבְנֵיהֶם:

to their descendants.

Writings Psalms 109-110

כתובים תהלים פרק קט-קי

כט יִלְבְּשׁוּן סְטָנִי כְּסוּפָא
וְיִצְטָפוּן הַיָּד מְעִילָא בְּהַתְּהוֹן:
ל אֹדִי יִי לְחָדָא בְּפוּמִי וּבְמַצַּע
חֲכִימָא אֲשַׁבְּחֵנִיה: לא אָרוּם
יָקוּם מִן יְמִינָא דְחֲשִׁיכָא
לְמַפְרָק מִמְּדִינִי נְפִשִׁיה: א על
יָד דְּוֹד תּוֹשַׁבְחָא אָמַר יִי
בְּמִימְרֵיהּ לְשׂוֹאָה יְתִי רַבּוֹן עַל

כט יִלְבְּשׁוּ שׁוֹטְנֵי כְּלָמָה וְיַעֲטוּ כְּמַעִיל בְּשֵׁתָם:
ל אֹדִיהּ יְדוּה מְאֹד בְּפִי וּבַתּוֹךְ רַבִּים אֶהְלֵלְנוּ:
לא כִּי־יַעֲמֵד לִימִין אֲבִיוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשְׁפָּטֵי נַפְשׁוֹ:
קי א לְדוֹד מְזֻמּוֹר נָאִם יְדוּה | לְאֲדָנִי שֵׁב לִימִינִי
עַד־אֲשִׁית אִיבִיךָ הַדָּם לְרַגְלֶיךָ: ב מִטְּהָ עֲזָרְךָ יִשְׁלַח

כָּל יִשְׂרָאֵל בְּרַם אָמַר לִי תוֹב וְאוֹרְךָ לְשֹׂאוֹל דְּמִן שְׁבֻטָא דְּבְנֵי־מִין עַד דִּימֹת אָרוּם לִית מְלֻכוּתָא מְקַרְבָּא
אַחְבְּרָתָהּ וּבְתַר כֵּן אֲשׁוּי בְּעַלֵי דְּבִבְךָ כְּבִישׁ לְרַגְלֶךָ: (ת"א) אָמַר יִי בְּמִימְרֵיהּ לְמַתֵּן לִי רַבְּנוּתָא חֲלָף
דִּיתִיבִית לְאוּלְפָן אֹרְיָתָא דִּימִינִי אוֹרְךָ עַד דְּאֲשׁוּי בְּעַל דְּבִבְךָ כְּבִישׁ לְרַגְלֶךָ: ב חוּטְרָא דְּעוֹשְׁנָךְ יִשְׁדַּר

109. (29) My adversaries shall be clothed with embarrassment, and they shall put on their own shame as a robe. (30) I will give great thanks to the Lord with my mouth; I will praise Him among the multitude. (31) Because He stands at the right hand of the needy, to save him from those that judge his soul. **110.** (1) A psalm of David. The Lord says to my master, "Sit at My right hand, until I make your enemies your footstool." (2) The rod of your strength the Lord will dispatch

RASHI

רש"י

109. (29) **And they shall put on ... as a robe** — which enwraps the entire body.

110. (1) **The Lord says to my master** — The Lord said to Avraham, whom the world called, master: "Hear me, my master." (Genesis 23) **Sit at My right hand** — tarry

for My salvation. **Until I make your enemies** — Amrafel and his company. (2) מטָה — an expression for a staff. **The rod of your strength** — When you return from the war, and your

(כט) וְיַעֲטוּ כְּמַעִיל. הַעוֹטָף כָּל הַגּוּף: (א) נָאִם ה' לְאֲדָנִי. נָאִם ה' לְאַבְרָהָם שְׁקָרָאוּ הָעוֹלָם אֲדוּנִי, "שְׁמַעֲנִי אֲדוּנִי": שֵׁב לִימִינִי. הַתְּעַבֵּב לִישׁוּעָתִי: עַד אֲשִׁית אִיבִיךָ. אֲמַרְפֵּל וְחִבְרָיו: (ב) מִטְּהָ. לְשׁוֹן מִשְׁעָן: מִטְּהָ עֲזָרְךָ. כְּשֶׁתְּשׁוּב מִן הַמִּלְחָמָה וְאֲנַשְׁיָךְ

יְדוּהַ מִצִּיּוֹן יְרֵדָה בְּקֶרֶב אֲבִיבָה:

יְיָ מִמִּיּוֹן וְתָהִי רְדֵי בְמִצַּע בְּעֲלֵי
דְבָבָה:

from Zion: "Rule in the midst of your enemies."

RASHI

men are tired, the Lord will send Malki-Tzedek, king of Shalem, to bring forth bread and wine.

Rule in the midst of your enemies —

"רדה" means rule.

רש"י

עֵיפִים יִשְׁלַח ה' אֶת מַלְכֵי צֶדֶק מֶלֶךְ שְׁלָם לְהוֹצִיא
לָהֶם וַיְנִי: "רְדָה" בְּקֶרֶב אֲבִיבָה. רְדָה, תַּמְשַׁל:

Mishnah Arakhin, chapter 5

משנה ערכין פרק ה

(1) If a person said, "I vow my weight," then he must pay his weight, in silver if [he had said in] silver, or in gold if [he had said in] gold [but if he did not state anything he may give his weight in anything, even in onions. If however, he is a very wealthy person, we estimate according to his wealth, as in the following case.] It happened with the mother of

א האומר משקלי עלי, נותן משקלו. אם כסף, כסף. אם זהב, זהב. מעשה באמה של ירמטיה שאמרה משקל בתי עלי, ועלתה לירושלים ושקלה ונתנה משקלה זהב. משקל די עלי, רבי יהודה אומר, ממלא חבית מים, ומכניסה עד מרפקו, ושוקל בשר חמור וגידין ועצמות ונותן לתוכה עד שתתמלא. אומר רבי יוסי, וכי היאך אפשר לכוון בשר כנגד בשר ועצמות

Yirmatiah, who had said, "I vow my daughter's weight:" she went up to Jerusalem and weighed her, and then paid her weight in gold. [If a person said, "I vow] the weight of my hand:" Rabbi Yehudah says, Let him fill a barrel with water and put it [his hand] in up to the elbow [thereby causing the water to overflow]. Then let him weigh the flesh, bones, and sinews of a donkey and put it into the barrel until it is filled up again [i.e., the water rises to its previous level]. Rabbi Yose said, But how is it possible to compare exactly one kind of flesh against another kind of flesh, and one kind of bones against another kind of bones? Rather, one estimates, what the hand

רבנו עובדיה מברטנורא

א האומר משקלי עלי אם כסף כסף. אם פירש כסף, נותן משקלו כסף. ואם פירש זהב, נותן משקלו זהב. והא קא משמע לן דאם לא פירש אלא אומר סתם משקלי עלי, פטר נפשיה בכל דהו, ובלבד שיהיה דבר שכמותו רגיל להיות נשקל במקום ההוא. ואפילו זפת ואפילו בצלים ורגילים אנשי המקום למכרם במשקל, ואמר אחד מאנשי המקום ההוא משקלי עלי סתם ולא פירש, הרי זה נותן משקלו זפת או בצלים ונפטר: ומעשה באמה של ירמטיה. מפרש בגמרא דמתניתין חסורי מחסרא והכי קתני, ואם אדם חשוב הוא אף על גב דלא פירש אמדינן ליה לפי כבודו, ומעשה נמי באמה של ירמטיה אשה ששמה כך שאמרה משקל בתי עלי ועלתה לירושלים ושקלה ונתנה משקלה זהב לפי שהיתה אמודה בעושר: משקל ידי עלי. היאך הוא שוקל ידו, דאם רוצה מכביד ואם רוצה מיקל: ומכניסה עד מרפקו. קוד"ו בלע"ז משום דבגדרים הלך אחר לשון בני אדם, ובאותו זמן היו קורין יד לזרוע עד המרפק. וכשמכניס היד לתוך חבית מלאה מים ישפכו מן המים שבחבית כפי מקום היד שהכניס בתוכה עד המרפק, וחזור ומכניס בחבית בשר וגידין ועצמות של חמור, שמשקל בשר חמור כמשקל בשר אדם ויהא באותו בשר גידין ועצמות כפי מה שיש ביד, שאין משקל עצמות וגידין שוה למשקל בשר. ונותן לתוכה עד שתחזור ותתמלא כמו שהיתה. דהשתא איכא נפוח כשיעור ידו. ושוקל הבשר והעצמות והגידים ההם והוא משקל ידו: היאך אפשר לכוון בשר כנגד בשר. שמה יש בבשר חמור שנותן לתוך החבית יותר גידים ועצמות ממה שיש ביד, או פחות, ונמצא שאין המשקל מכוון. והלכה כר' יוסי:

is likely to weigh. (2) [If someone said,] “I vow the worth of my hand,” they estimate his worth with his hand and [what he would be worth if he were sold] without his hand [i.e., one hand still belonging to the seller]. In this respect, vows of worth are more stringent than valuations [because a person cannot vow the valuation of the hand or any other non-vital organ]. Valuations are more stringent than vows of worth. How so? If a person said, “I vow my valuation,” and then he dies, [after the subject of the vow, in this case himself, is recognized by a priest as stated in Leviticus 27:8 “then he shall be set before the priest,”

since these are set amounts which do not require estimation of worth,] his heirs must pay it. [But if he said,] “I vow my worth,” and then he dies [before his worth had been estimated in the courts], then his heirs need not pay anything, because dead persons have no value [i.e., market value. If he said,] “The valuation of my hand or foot I vow,” he has said nothing, [but if he said,] “I vow the valuation of my head or of my liver,” he must pay his whole valuation. This is the general rule: [whenever a person vows the valuation of anything] on which his life depends, he must pay his valuation in full. (3) [If he said,] “I vow half my valuation,” he must pay half his valuation, [but if he said,] “The valuation of one half of me,” he must pay his whole valuation. [If he said] “half of my worth I vow,” he must pay half his worth. [If he said] “I vow the worth of one half of me,” he must pay his whole worth. This is the general rule: [whenever a person vows half] the worth of anything on which his life depends, he must pay his whole worth. (4) If he said, “I vow the valuation of so-and-so,” and both the one who vowed and the subject of the vow died, [after the subject of his vow was recognized by a priest] then the heirs must pay it. [If he

רבנו עובדיה מברטנורא

ב וכמה הוא שוה בלא יד. מפרש בגמרא שאין שמין אותו כמה יפה כשנקטעה ידו וכמה היה שוה בשתי ידיו שלימות. שמי שנקטעה ידו, כשבאים לשומו כמה היה שוה תחלה אין שמין אותו אלא בזול לפי שרואים אותו מזול, וזה האומר דמי ידי עלי הרי לא נקטעה ידו, לכך מפרש כמה הוא יפה כשרבו מוכר כולו ולא שייר ממנו לעצמו כלום, וכמה שוה פחות אם שייר רבו ידו אחת שלא מכרה, דהשתא אינו מזול, וכך הוא נותן להקדש: **זה חומר בנדרים מבערכים.** דאילו אמר בערכים ערך ידי ורגלי עלי, לא אמר כלום אלא אם כן אמר בדבר שהנשמה תלויה בו: **ערכי עלי ומת, יתנו היוורשים.** דערך דבר קצוב הוא. ודוקא כשעמד בדין קודם שמת, לפי שאינו חייב בערך אלא אחר שיעמוד לפני הכהן, כדכתיב (ויקרא כו) והעמידו לפני הכהן אבל דמי עלי דאינו אלא מה שישמוהו בבית דין והרי לא בא לידי כך שהרי מת, אעפ"ש שעמד בדין הוא מחוסר אומדנא ולא יתנו היוורשים: **נותן ערך כולו.** דערך נפשות כתיב: **זה הכלל.** לאתווי שאר אברים שהנשמה תלויה בהם: **ג חציי עלי.** הוי כערך ראשי וערך כבדי, דהוי דבר שהנשמה תלויה בו: **דמי חציי עלי, נותן דמי כולו.** דכתיב (ויקרא כו) נדר בערך נפשות, הקיש נדר לערך, מה ערך אמר ערך חציי עלי נותן ערך כולו, אף נדר אמר דמי חציי עלי נותן דמי כולו: **זה הכלל.** לאתווי כל האברים שהנשמה תלויה בהם, שאם אמר דמי חציי אותו אבר עלי כגון שאמר דמי חציי לבי עלי או דמי חציי כבדי עלי, נותן דמי כולו: **ד מת**

כנגד עצמות, אלא שמין את היד כמה היא ראויה לשקול: **ב דמי ידי עלי, שמין אותו, כמה הוא שוה ביד, וכמה הוא שוה בלא יד.** זה חמר בנדרים מבערכין. וחמר בערכין מבנדרים כיצד, האומר ערכי עלי ומת, יתנו היוורשין, דמי עלי ומת, לא יתנו היוורשין, שאין דמים למתים. ערך ידי וערך רגלי עלי, לא אמר כלום. ערך ראשי וערך כבדי עלי, נותן ערך כולו. זה הכלל, דבר שהנשמה תלויה בו, נותן ערך כולו: **ג חציי ערכי עלי, נותן חציי ערכו.** ערך חציי עלי, נותן ערך כולו. חציי דמי עלי, נותן חציי דמיו. דמי חציי עלי, נותן דמי כולו. זה הכלל, דבר שהנשמה תלויה בו, נותן ערך כולו: **ד האומר ערכו של פלוני עלי, מת הנודר והנדר, יתנו היוורשין.** דמיו

said,] “The worth of so-and-so I vow,” and the one who vowed died, the heirs must pay it. But if the subject of the vow died, the heirs need not pay anything, because dead persons have no worth. (5) [If a person said,] “This ox shall be a burnt-offering [i.e., a sacrifice],” or “This house shall be an offering [to the Temple treasury],” and the ox died or the house fell down [before the Temple treasurer took possession], he is free from paying [their worth. But if he said,] “I vow the worth of this ox as a burnt-offering” or “the worth of this

house as an offering,” and the ox died, or the house fell down, then he is obliged to pay [their worth; the principle of the preceding Mishnah is only, that dead humans have no worth (see Or Gadol)]. (6) A pledge is to be taken from those who owe [money due from] valuations, but not from those who owe sin-offerings or guilt-offerings [in the latter case, the person will be motivated to pay up, to attain the atonement by offering the sacrifice, while in the former, which merely entails the redemption of a pledge, a person might negligently delay it]. A pledge must be taken from those who owe burnt-offerings or peace-offerings [these are not brought for atonement of sin], and although no atonement is obtained for him until he agrees [i.e., there is no validity to his sacrifice until he agrees], as it is said, “*Lirtzono* — willingly,” (Leviticus 1:3) he is to be coerced until he says, “I agree.” We say the same regarding a writ of divorce: [in a case where the courts force him to grant a divorce] they coerce him until he says, “I agree.”

רבנו עובדיה מברטנורא

הנודר והנידר, יתנו היורשים. והוא שעמד בדין קודם שמת, כדפרישנא לעיל וסיפא אצטריכא ליה: דמיו של פלוני עלי, מת הנודר יתנו היורשים. דמהו דתימא אע"ג דעמד בדין הואיל ומת הנודר קודם שישימו הנידר, לא אשתעבוד נכסיה, קמישמע לן אומדנא גילוי מילתא בעלמא הוא, והואיל ונידר קיים אמדינן ליה: ה בית זה קרבן. לבדק הבית: ונפל הבית. קודם שהחזיק בו גזבר: מת השור חייב לשלם. ולא אמרינן אין דמים למתים אלא באדם בלבד: ו ממשכנין אותן. גזבר נכנס לביתם ונטול בעל כרחם: חייבי חטאות ואשמות. כיון דלכפרה אתו, לא משהי להו: ואין ממשכנין אותן. וחטאת נזיר, הואיל ולא לכפרה אתיא ואינה מעכבתו מלשתות יין שכיון שנורק הדם של אחד מן הקרבנות, הותר הנזיר לשתות יין ולהטמא למתים, זמנין דפשע ומשהי לה, הלכך ממשכנין אותו על חטאתו: חייבי עולות ושלמים. אע"ג דעולה מכפרת על עשה ועל לאו הניתק לעשה, הואיל ולא חובה היא לא חשיב לה כפרה ואתי לשהויי, הלכך ממשכנין אותן. ויש מחייבי עולות שאין ממשכנים אותן, כגון עולת מצורע, לפי שהיא מעכבת סהרתו, לא אתי לשהוייה: כופין אותו עד שיאמר רוצה אני. היכא דבית דין ממשכנים אותו צריך שיאמר רוצה אני: וכן אתה אומר בגטי נשים. כן מי שדינו שכופין אותו לגרש ולא רצה לגרש, בית דין של ישראל מכין אותו עד שיאמר רוצה אני, ונותן הגט והוא כשר:

של פלוני עלי, מת הנודר, יתנו היורשים. מת הנדר, לא יתנו היורשים, שאין דמים למתים: ה שור זה עולה, בית זה קרבן, מת השור ונפל הבית, אינו חייב לשלם. (דמי) שור זה עלי עולה, או (דמי) בית זה עלי קרבן, מת השור ונפל הבית, חייב לשלם: ו חייבי ערכים, ממשכנין אותן. חייבי חטאות ואשמות, אין ממשכנין אותן. חייבי עולות ושלמים, ממשכנין אותן אף על פי שאין מתכפר לו עד שיתרצה, שנאמר (ויקרא א), לרצוננו, כופין אותו עד שיאמר רוצה אני. וכן אתה אומר בגטי נשים, כופין אותו עד שיאמר רוצה אני:

Gemara Arakhin 15b

גמרא ערכין דף טו:

The School of Rabbi Yishmael taught: תנא דבי רבי ישמעאל: כל המספר לשון הרע מגדיל

Whoever speaks slander increases his sins up to [the degree of] the three [cardinal] sins: idolatry, incest, and the shedding of blood. It is said here: “The tongue that speaks **great** things,” (Psalms 12:4) and it is written in connection with idolatry: “O, this people have sinned a **great** sin.” (Exodus 32:31) Concerning incest Scripture said, “How then can I do this **great** wickedness?” (Genesis 39:9), and in connection with the shedding of blood it is written, “My punishment is **greater** than I can bear.” (Genesis 4:13) Perhaps “great things” refers to two [sins out of the three]? [Answer:] Which of them would you exclude? In the West [Eretz Yisrael] they say, The talk about the third [i.e., the go-between, he acts like a go-between revealing a secret about a third party] kills three persons: the one who tells [the slander], the one who accepts it, and the one about whom it is told. Rav Chama bar Chanina said, What is the meaning of: “Death and life are in the hand [i.e., power] of the tongue?” (Proverbs 18:21) Has the tongue “a hand?” This tells you that just as the hand can kill, so can the tongue. One might say that just as the hand can kill only one near it, thus also the tongue can kill only one near it, therefore the text states: “Their tongue is a sharpened arrow.” (Jeremiah 9:7) [Question:] Then one might assume that just as an arrow kills only within forty or fifty cubits, so too, the tongue kills up to forty or fifty cubits, [Answer:] therefore the text states, “They have set their mouth against the heavens, and their tongue walks through the earth.” (Psalms 73:9) [Question:] But since it is written already, “They have set their mouth against the heavens,” why was it necessary to state also, “Their tongue is a sharpened arrow?” [Answer:] This is that which we are being informed: That [the tongue] kills as an arrow. [Question:] But once it is written, “Their tongue is a sharpened arrow,” why was it necessary to state: “Death and life are in the hand of the tongue?” [Answer:] It is in accord with Rava; for Rava said, He who wants to live [can find life] through the tongue [by studying Torah]; he who wants to die [can find death, also,] through the tongue. What constitutes evil speech? Rava said: For example, [to say] “There is fire in [the oven of] the house of so-and-so [i.e., they are eating all the time].” [Question:] Abbaye said, What did he do? He just gave information! [Answer:] Rather, when he utters this in slanderous fashion: [for example he says] “Where else should there be fire if not in the house of so-and-so? There is always meat and fish.” Rava said, Whatever is said in the presence of the person concerned is

עונות כנגד שלש עבירות עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים. כתיב הכא (תהלים יב) לשון מדברת גדולות. וכתיב בעבודה זרה (שמות לב) אָנָּה חָטָא הָעַם הַזֶּה חֲטָאָה גְּדוּלָה. בגלוי עריות כתיב (בראשית לט) ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת. בשפיכות דמים כתיב (שם ד) גְּדוֹל עוֹנֵי מַנְשׂוֹא. גְּדוֹלוֹ אִמָּא תַרְתִּי הִי מִיִּנְיָהּוּ מִפְּקַת בְּמַעֲרָבָא אִמְרֵי לְשׁוֹן תְּלִיתָאֵי קִטִּיל תְּלִיתָאֵי הוּרַג לְמַסְפְּרוֹ וְלְמַקְבְּלוֹ וְלְאִמְרוֹ. אָמַר רַב חַמָּא בַר חַנְיָנָא: מַאי דְכְּתִיב (משלי יח) מוֹת וְחַיִּים בְּיַד לְשׁוֹן. וְכִי יֵשׁ יַד לְלְשׁוֹן לֹאמַר לְךָ מָה יַד מִמִּיתָה אִף לְשׁוֹן מִמִּיתָה אִי מָה יַד אֵין מִמִּיתָה אֱלָא בְּסִמּוּךָ לָהּ אִף לְשׁוֹן אֵינָה מִמִּיתָה אֱלָא בְּסִמּוּךָ לָהּ תְּלִמּוּד לֹאמַר (ירמיה ט) חֵץ שְׁחוּט לְשׁוֹנָם. אִי מָה חֵץ שְׁחוּט עַד אַרְבָּעִים וְחַמְשִׁים אָמָה אִף לְשׁוֹן עַד אַרְבָּעִים וְחַמְשִׁים אָמָה תְּלִמּוּד לֹאמַר (תהלים עג) שְׁתוּ בְּשָׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהְלַךְ בְּאַרְצָא. וְכִי מֵאַחַר דְּכְּתִיב שְׁתוּ בְּשָׁמַיִם פִּיהֶם חֵץ שְׁחוּט לְשׁוֹנוֹ. לָמָּה לִי הָא קָא מְשַׁמְעֵ לָן דְּקִטִּיל כַּחֲזֵי. וְכִי מֵאַחַר דְּכְּתִיב חֵץ שְׁחוּט לְשׁוֹנָם מוֹת וְחַיִּים בְּיַד לְשׁוֹן. לָמָּה לִי לְכַדְרָבָא דְאָמַר רַבָּא דְּבַעֵי חַיִּים בְּלִישְׁנָה דְּבַעֵי מִיתָה בְּלִישְׁנָה. הִיכִי דְמֵי לִישְׁנָא בִישָׂא רַבָּא אָמַר כְּגוֹן דְּאָמַר אִיכָּא נֹרָא בִי פְּלַנְיָא אָמַר לָהּ אַבְיֵי מַאי קָא עֵבִיד גְּלוּיֵי מְלִתָּא בְּעֵלְמָא הוּא אֱלָא דְּמַפִּיק כְּלִישְׁנָא בִישָׂא דְאָמַר הִיא מְשַׁתְּכָהּ נֹרָא אֱלָא בִי פְּלַנְיָא. אָמַר רַבָּא: כָּל מְלִתָּא דְּמִיתָאמְרָה בְּאַפִּי

not considered evil speech. [Abbaye] said to him: But then it is even more impudent and evil speech! He answered, I agree with Rabbi Yose, for Rabbi Yose said: I have never said a word and looked behind my back [to see whether the concerned party was present; I would say it to his face, thereby proving that this is not regarded as slander]. Rabbah son of Rav Huna said, Whatever is said before three is not considered slander. Why? Your friend has a friend, and your friend's friend has a friend [he assumes them to repeat this, in his name]. When Rav Dimi came [from Eretz Yisrael], he said, What is the meaning of the verse: "He that blesses his friend with a loud voice, rising early in the morning, it shall be considered as a curse to him?" (Proverbs 27:14) It refers, for example, to the case of one who happened to stay in a house where they toiled greatly on his behalf, and the next morning he goes out into the street and says: "May the Merciful One bless so-and-so, who toiled so much on my behalf." Whereupon people will hear it and come and plunder him [for they will conclude that he is wealthy]. Rav Dimi, brother of Rav Safra, taught, Let no man ever talk in praise of his neighbor, for through [talking in] his praise he will come to disparage him [by saying, "except for such-and-such a trait"]. There are some who say: Rav Dimi, brother of Rav Safra, was ill. Rav Safra entered to inquire about his state of health. He said, "May it come to me that [i.e., may I be rewarded because] I have kept whatever the Rabbis have enjoined." He said to him, "Have you also kept [their command]: Let no man ever talk in praise of his neighbor, for through [talking in] his praise he will come to disparage him?"

He answered, "I have not heard it, for had I heard it, I would have observed it."

זוהר האזינו דף רצו עב

רבי אלעזר פתח (ויקרא כו) ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם וגו' ופאין אנון וישאל על כל עמין עובדי עבודה זרה דאף על גב דארגיוו קמי מאריהון קדשא בריה הוא לא בעי לשבקה לון. ובכל אתר דגלו ביני עממיא קדשא בריה הוא עמהון בגלותא הדא הוא דכתיב ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם וגו' רבי אבא אמר ואף גם זאת בהיותם. תא חזי כפיה חביבותא דקדשא בריה הוא לגביהון דישאל דאף על גב דגרמין למגלי ביני עממיא שכינתא לא אתעדיאת מנהון לעלמין דלא תיקא דאנון בלחודיהו בגלותא משתבחין אלא ואף גם זאת עמהון משתכחא הדא הוא דכתיב ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם וגו' למלכא דארגיוו על בריה וגזר עליה עונשא לאתרחקא מגיה ולמילא לארעא רחיקא שמעה מטרוניתא ואמרה הואיל ובכי אויל לארעא רחיקא ושדי ליה מלכא מהיכליה אנא לא אשבוק ליה או תרונא כחדא ניתוב להיכלא דמלכא או תרונא כחדא נתיב בארעא אחרא לומנין פקיד מלכא על מטרוניתא לא אשבחה. דהות אזלת עם בריה אמר הואיל ומטרוניתא תמן

מרה לית בה משום לישנא בישא. אמר לה: כל שכן חוצפא ולישנא בישא אמר לה אנא כרבי יוסי סבירא לי דאמר רבי יוסי ממי לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי. אמר רבה בר רב הונא: כל מלתא דמיתאמרא באפי תלתא לית בה משום לישנא בישא מאי טעמא חכרף חכרא אית לה וחכרא דחכרף חכרא אית לה כי אתא רב דימי אמר מאי כתיב (משלי כו) מברך רעהו בקול גדול בפקר השפם קלה תחשב לו. כגון דמיקלע לאושפיזא וטרחו קמיה שפיר למחר נפיק יתיב בשוקא ואמר רחמנא ניברכיה לפלגיא דהכי טרח קמאי ושמעיי אינשי ואלין ואנסין לה. תני רב דימי אחיה דרב ספרא: לעולם אל יספר אדם בטובתו של חברו שמתוך טובתו בא לידי רעתו איכא דאמרי רב דימי אחיה דרב ספרא חלש עאל רב ספרא לשיולי ביה אמר להו תיתי לי דקיימית כל דאמור רבנן אמרו ליה הא מי קיימת לעולם אל יספר אדם בטובתו של חברו שמתוך טובתו בא לידי גנותו אמר להו לא שמיעה לי דאי הוה שמיעה לי קיימתא:

תְּרַוְּהוּ יְתוּבוֹן. וּבְזִמְנָא דְפִקֵּיד קְדָשָׁא בְרִידָא הוּא לְמִטְרוֹנִיתָא פִּקֵּיד לָהּ בְּקִדְמִיתָא וּבְגִנְנָה פִּקֵּיד לְבְנוֹי הָדָא הוּא דְכְּתִיב (שְׁמוֹת ו) וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת נֹאקֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' מֵאֵן גְּרִים דְּאֵנָא שְׁמַעְנָא עֲקָתְהוֹן כְּבִיבּוֹל מִטְרוֹנִיתָא דְדְּכִרְנָא לָהּ הָדָא הוּא דְכְּתִיב (שֵׁם) וְאִזְכּוֹר אֶת בְּרִיתִי וּכְתִיב (שֵׁם ב) וַיִּזְכּוֹר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ וְכֵן קְדָשָׁא בְרִידָא הוּא יְהִדֵּר לְיִשְׂרָאֵל מִן גְּלוּתָא מַה כְּתִיב (דְּבָרִים ל) וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתֶךָ וְרַחֲמֶךָ דָּא מִטְרוֹנִיתָא וְעוֹד כְּתִיב (תְּהִלִּים פה) רַצִּיתָ ה' אֶרְצֶךָ שְׁבֹתָ שְׁבִית יַעֲקֹב:

Yosef Le-Chok

יוסף לחוק

Ethical Teaching:

מוסר

Sha'arei Teshuvah, Page 31

שערי תשובה דף לא עד

There is a type of individual who hears people speaking slanderous gossip, or who hears any mouth speaking crudely, or who sits in the company of frivolous people who scorn the Torah and the commandments, who are known to be defiant and contemptuous; were he to rebuke them they would never heed his words. Because of this, he sets his hand over his mouth. Such a person, too, will be punished for he is similar to them in that he is consenting to their words. He is obligated to speak up and rebuke them, conveying greatness to the Torah and its commandments which they scorn and mock, and to be zealous for the honor of the innocent and righteous, about whom they gossip. This is one of the reasons why a person must shun the company of the wicked. For he will be punished for hearing their evil words constantly and will weary himself of answering them. This is said outright in the words of

אִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁמַע אֶת דְּבָרֵי בְּנֵי אָדָם מְדַבְּרִים לְשׁוֹן הָרַע אוֹ יִשְׁמַע כָּל פֶּה דוֹבֵר נְבֻלָּה אוֹ יֵשֵׁב בְּסוּד מִשְׁחָקִי מְבוֹזִים תּוֹרָה וּמִצְוֹת וַיְדוּעַ כִּי הֵם סָרְבִים וְסִלּוֹנִים וְאִם יוֹכִיחֵם אֵל יִקְשִׁיבוּ אֶל דְּבָרָיו. עַל כֵּן יֵשִׁים יָד עַל פִּה גַם זֶה יַעֲנֵשׁ כִּי לֹא יַעֲנֶה כְּסִילִים כְּאֹלְתָם פֶּן יֹאמְרוּ לוֹ כִּי הוּא כְּמוֹהֶם וְכִי הוֹדָה עַל דְּבָרֵיהֶם אִף כִּי יִתְחַיֵּב לַעֲנוֹת וְלִגְעֹר בָּהֶם לְתַת גְּדֹל לְתוֹרָה וְלַמִּצְוֹת אֲשֶׁר בְּזוּ לַעֲגוֹ לָהֶם וּלְקַנְא לְכַבּוֹד נָקִי וְצַדִּיק אֲשֶׁר יִשְׁחֹוּ בּוֹ וְזֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יִתְחַיֵּב הָאָדָם לַעֲזוֹב בְּעִבוּרָם חֲבֵרַת הָרָשָׁע כִּי יַעֲנֵשׁ בְּשִׁמְעַת דְּבָרֵיהֶם הָרָעִים תְּמִיד וְיִלְאֶה לַעֲוֹנוֹתָם זֶה הַדְּבָר מִפְּרִשׁ בְּדְבָרֵי שְׁלֹמֹה, שְׁנֹאמֵר (מְשִׁלִּי כד) אֵל תִּקְנֵא בְּאֲנָשֵׁי חָמָס וְאֵל תִּתְּאוּ לְהִיּוֹת אִתָּם כִּי שׂוֹד יִהְיֶה לָבֶם וְעַמְל שְׁפִתֵיהֶם תִּדְבַּרְנָה. רוּצָה לֹאמַר כִּי תִשָּׂא עוֹן בְּחַטָּאתָם כִּי תִשְׁמַע דְּבָרֵיהֶם הָרָעִים תְּמִיד וְתִהִי כְּמַחְרִישׁ:

Shlomoh, as it says, "Do not be jealous of evil men and do not desire to be with them, for their hearts ponder robbery and their lips speak of wrongdoing." (Proverbs 24:1-2) That is, for you will bear sin for their sins, because you will constantly hear their evil words and will act as though you were deaf.

Practical Law:

הלכה

Rambam, Laws of Blessings, Chapter 7

הרמב"ם הלכות ברכות פרק ז

(1) The person breaking bread [and reciting the blessing for all those dining with him,] may not do so until salt or a condiment is brought

א אֵין הַבּוֹצֵעַ רְשָׁאֵי לְבַצֵּעַ עַד שְׁיָבִיאוּ מֶלַח אוֹ לִיפְתֹן לִפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד אֲלָא אִם כֵּן נִתְּבַנּוּ

before each person, unless they intend to eat a lot of bread [without condiments]. He should neither break off a small piece [to hand out to the diners], because it appears as though he is miserly, nor a piece larger than the size of an egg, because it looks as though he is a glutton. But on the Sabbath, he should break off a large piece. And he breaks it off only from a place where it is baked very well. (2) The best way to fulfill the commandment is to break bread [and recite the blessing] over a whole loaf. If there is a whole loaf made of barley and a piece made from wheat, one places the whole one together with the piece and breaks bread from both of them, in order to break bread from wheat and from a complete loaf. On the Sabbath and on Festivals, one is obligated to break bread [and recite the blessing] on two [complete] loaves.

He takes both of them in his hand and breaks one of them.

לֶאֱכֹל פֶּת הַרְבֵּה. וְאִינוּ בּוֹצֵעַ לֹא פְרוּסָה קִטְנָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִרְאֶה כְּצַר עֵינַי וְלֹא פְרוּסָה גְדוּלָה יוֹתֵר מִכְּבִיצָה מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּרַעֲבָתָן. וּבִשְׁבֹת יֵשׁ לוֹ לְבַצֵּעַ פְּרוּסָה גְדוּלָה. וְאִינוּ בּוֹצֵעַ אֶלָּא מִמְּקוֹם שֶׁנִּתְבַּשַׁל יָפֶה יָפֶה: בַּמְצוּהָ מִן הַמִּבְחָר לְבַצֵּעַ כְּפַר שְׁלֵמָה. אִם הִיתָה שֵׁם שְׁלֵמָה שֶׁל שְׁעוּרִים וּפְרוּסָה שֶׁל חֲטִים מִנִּיחַ שְׁלֵמָה בְּתוֹךְ פְּרוּסָה וּבוֹצֵעַ מִשְׁתִּיחֵן כְּדֵי שֶׁיִּבְצַע מִחֲטִים וּמִשְׁלֵמָה. בְּשֶׁבֶת וּבְיָמִים טוֹבִים חַיִּב לְבַצֵּעַ עַל שְׁתֵּי כְּפָרוֹת נוֹטֵל שְׁתֵּיחֵן בְּיָדוֹ וּבוֹצֵעַ אַחַת מֵהֶן:

HA'AZINU FOR THURSDAY NIGHT

הַאֲזִינוּ לַיַּל שֵׁשִׁי

צִירוף יתרה

כּוּ אֱלוֹלָפוֹן רָגַז אֶדְסָנָה כְּנִישׁ דִּילְמָא יִתְרַבֵּב בְּעַל דְּבַבָּא דִּילְמָא יִימְרוּן יִדְנָא תְּקִיפַת לִנָּא וְלֹא מִן קִדְם יִי הוֹת כֹּל דָּא: כּח אַרִי עֵם מְאֲבָדִי עֲצָה

כּוּ לּוּלֵי כְּעַם אוֹיֵב אֲגוּר פֶּן יִנְכַּרוּ צְרִימוּ פֶּן יֵאֱמְרוּ יִדְנּוּ רָמָה וְלֹא יִהְיֶה פֶּעַל כָּל־זֹאת: כּח כִּי־גוֹי אֲבָד עֲצוֹת הֵמָּה וְאִין בֵּהֶם

(27) Were it not that the enemy's wrath was heaped up, causing their adversary to misconstrue; lest they claim, Our hand is exalted! The Lord did not do any of this! (28) For that nation is lacking counsel, and they do not have

RASHI

(27) לולֵי כְּעַם אוֹיֵב אֲגוּר — [This phrase] means: *Were it not that the enemy's wrath was heaped up (אגור) against them, to destroy them; and if the enemy would succeed to overtake them and destroy them, he would attribute the greatness to himself and to his deity, but not to Me [says God]. This, then, is the meaning of the verse's continuation here: פֶּן יִנְכַּרוּ צְרִימוּ*

— i.e., lest they misconstrue the matter by attributing their might to an alien (נכר), to whom the greatness, however, does not actually belong. **Lest they claim, Our hand is exalted ... (28) For** — that [enemy] is a Nation [which] is lacking counsel, and they do not have understanding — for if they were wise people — (29) They would

רש"י (כו) לּוּלֵי כְּעַם אוֹיֵב אֲגוּר. אִם לֹא שֶׁכְּעַם הָאוֹיֵב כְּנוֹס עֲלֵיהֶם לְהַשְׁחִית, וְאִם יוֹכֵל לָהֶם וַיִּשְׁחִיתֵם, יִתְּלֶה הַגְּדֻלָּה בּוֹ וּבְאַלְהֵיו, וְלֹא יִתְּלֶה הַגְּדֻלָּה בִּי, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר "פֶּן יִנְכַּרוּ צְרִימוּ. יִנְכַּרוּ הַדְּבָר לְתִלּוֹת גְּבוּרָתוֹ וְאֵת גְּבוּרַתִּי" בְּנִכְרִי, שְׂאִין הַגְּדֻלָּה שְׁלוֹ: פֶּן יֵאֱמְרוּ יִדְנּוּ רָמָה וְגו'. (כח) כִּי. אוֹתוֹ: גוֹי. אֲבָד עֲצוֹת הֵמָּה וְאִין בֵּהֶם תְּבוּנָה. שְׂאֵלוֹ הֵיוּ חֲכָמִים: